

Sprawozdanie z konferencji

Etnografia a Internet. Metody, perspektywy i strategie badawcze

Instytut Etnologii i Antropologii Kulturowej UŁ w dniach 23-24 października 2009 roku zorganizował ogólnopolską konferencję naukową pod tytułem *Etnografia a Internet. Metody, perspektywy i strategie badawcze*. Konferencja odbyła się w Centrum Szkoleniowo-Konferencyjnym UŁ przy ul. Kopcińskiego 16/18 w Łodzi i poświęcona była przedstawieniu aktualnych podejść badawczych naukowców zajmujących się badaniem sieci i powstających w niej zjawisk. Prezentacji badań towarzyszyła dyskusja nad możliwościami etnograficznej eksploracji przestrzeni Internetu, nad zastosowaniem w takich badaniach konkretnych metod i technik etnograficznych oraz nad potrzebą ujednolicenia używanej terminologii.

Konferencję uroczystie otworzył dyrektor Instytutu Etnologii i Antropologii Kulturowej UŁ profesor Władysław Baranowski, będący jednocześnie kierownikiem naukowym Konferencji. Następnie przystąpił do prowadzenia pierwszej sesji *Zastosowanie badań w Internecie*, na początku której sekretarze naukowcy i zarazem pomysłodawcy konferencji dr Ewa Jagiełło i dr Paweł Schmidt w słowie wstępnym zatytułowanym *Czym jest (może być) Internet dla etnografa* wprowadzili uczestników w główne założenia sesji oraz przedstawili dyskutowane we współczesnej literaturze rozróżnienia na „badania Internetu”, „badania w Internecie” i „badania przez Internet”, ukazując korzyści, ale także potencjalne zagrożenia metodyczne wynikające z zastosowania określonych technik i metod używanych w badaniach „realnej” rzeczywistości społeczno-kulturowej do badań rzeczywistości „wirtualnej”.

Następnie głos zabrała profesor Violetta Krawczyk-Wasilewska z Zakładu Folklorystyki IEiAK UŁ. W wystąpieniu zatytułowanym *Action Research and On-line Cultural Field-Work: A Polish- British Experiment* przedstawiła świat brytyjskich serwisów randkowych, które – w obliczu zjawisk takich, jak rewolucja genderowa, zanik relacji krewniaczych czy atomizacja rodziny – cieszą się w krajach wysoko rozwiniętych niesłabnącą popularnością. Uczona wraz z brytyjskim badaczem Denisem W. Beer zastosowała partycypacyjny model „badania w działaniu” wpisujący się w nurt antropologii stosowanej. Prowadzone badania w tym wypadku mogłyby służyć doskonaleniu randkowych serwisów i poprawie świadomości ich użytkowników. Referentka przedstawiła zalety i ograniczenia przyjętej strategii, wskazując między innymi na silne umocowanie badań na poziomie on-line i niemożności odczytania wpływu tego, co w dzieje się w internetowych serwisach na rzeczywistą statystykę historii „ze szczęśliwym zakończeniem”.

Kolejna referentka, dr Noemi Modnicka z Zakładu Teorii i Badania Kultury Współczesnej IEiAK UŁ, przedstawiła główne dylematy etyczne etnografa prowadzącego badania w Internecie. W wystąpieniu pt. *Etyka badacza a badania*

w *Internecie* wyróżniła trzy systemy normatywne – prawo moralne, normy etyczne oraz normy prawne – podkreślając jednocześnie, że badacze społeczni nie posiadają spójnego kodeksu etycznego w przeciwieństwie do innych grup zawodowych (np. lekarzy czy dekarzy). Jeżeli przyjąć, że badania w *Internecie* są badaniami ludzi, powinny w nich – postulowała prelegentka – znaleźć zastosowanie ogólne wskazania etyczne przyjmowane w innych rodzajach badań etnograficznych.

Po przerwie przyszedł czas na przedstawienie Internetu jako miejsca zamieszczania wyników badań oraz jako źródła wiedzy teoretycznej i przedmiotowej. Mgr Joanna Koźmińska z Polskiego Instytutu Antropologii w komunikacie *Cyfrowa Etnografia – o projekcie antropologicznej biblioteki cyfrowej* zaznaczyła słuchaczy z pracami nad stworzeniem biblioteki cyfrowej obejmującej najważniejsze publikacje etnologiczne. Następnie dr Marcin Piotrowski z Zakładu Etnologii Polski i Europy IEiAK UŁ wygłosił komunikat www.bep.uni.lodz.pl – *bibliografia etnografii polskiej* przedstawiając niezbyt znany poza łódzkim środowiskiem projekt Polskiego Towarzystwa Ludoznawczego.

Na zakończenie pierwszej sesji mgr Aneta Oberbek, doktorantka z IEiAK UŁ, ukazała relacje interpersonalne i grupowe zastane we współczesnej korporacji w referacie zatytułowanym *Telepraca – alternatywa dla tradycyjnych rozwiązań. Internet w korporacji*.

Drugą sesję, *Badanie zawartości Internetu i zjawisk w Internecie*, poprowadziła profesor Jolanta Mindak-Zawadzka z Uniwersytetu Warszawskiego.

Uczestnicy konferencji zapoznali się z obrazami celebrytów przedstawionych w referacie dr Agnieszki Jeran z Wyższej Szkoły Gospodarki w Bydgoszczy pt. *Interpretacja dyskursywna obrazów celebrytów w polskich portalach plotkarskich*. Wychodząc od głównej funkcji plotki będącej sposobem tworzenia wspólnoty wiedzy i postaw i przenosząc tę funkcję charakterystyczną dla „realnej” rzeczywistości w wirtualny świat Internetu referentka przedstawiła podobieństwa plotki w obu światach oraz różnice wynikające głównie z anonimowości autorów wypowiedzi w forum internetowym. Zastanawiające zdaniem prelegentki jest to, że anonimowość wyzwala szczerość przy jednoczesnym strachu przed ośmieszeniem wynikającym z presji innych komentatorów.

Mgr Paulina Bąk z Wyższej Szkoły Gospodarki w Bydgoszczy przedstawiła metodyczne wystąpienie pt. *Typologia komentarzy forumowiczów wybranych portali plotkarskich*, w którym prelegentka zaproponowała własne rozróżnienie postów ze względu na formę wypowiedzi.

W kolejnym referacie zatytułowanym *Wirtualne serwisy randkowe – fenomen współczesności?*, autorka – dr Katarzyna Orszulak-Dudkowska – postulowała traktowanie Internetu jako „rzeczywistego” terenu badań, a jednocześnie jako środowiska społecznego alternatywnego dla „realu”. Założenia te były kanwą dla analizy i interpretacji wypowiedzi uczestników wybranych polskojęzycznych portali towarzyskich. Referentka stwierdziła, że z jednej strony wirtualne serwisy

powielają zastany scenariusz kulturowy dotyczący kojarzenia par, romantycznej miłości czy udanego małżeństwa. Z drugiej zaś strony są specyficznym środowiskiem, w którym dochodzi do niespotykanej w rzeczywistości off-line kumulacji aktywności, zdarzeń i znaczeń.

Dr Ewa Jagiełło z Zakładu Etnologii Polski i Europy IEiAK UŁ w referacie *Etnograf w islamskim cybermieście – próba zastosowania etnograficznej analizy zawartości* przedstawiła refleksje towarzyszące badaniom prowadzonych w jednym z anglojęzycznych islamskich portali internetowych. Referentka, rozważając relacje pomiędzy światem on-line i off-line, stała na stanowisku, że traktowanie Internetu jako terenu badań – przy dokonaniu istotnych zastrzeżeń – jest uzasadnione i może przynosić interesujące rezultaty. W Internecie bowiem, dzięki anonimowości tego medium, dochodzi do nietypowych dla społeczności muzułmańskich konfrontacji, które mogą owocować nowymi jakościami.

Następnie dr Piotr Grochowski z Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu wygłosił referat pt. *Folklorysta w sieci. Prolegomena do badań folkloru internetowego*. Prelegenta zastanowiło to, na ile tradycyjne kategorie przyjęte w folklorystyce nadają się do badań folkloru internetowego. Różnice pomiędzy folklorem i e-folklorem przedstawił przez pryzmat takich kategorii jak autor i autorstwo, oraz wykonanie i wykonawca.

W wystąpieniu mgr Anny Pietrzyk, doktorantki IEiAK UŁ, zatytułowanym *Śmierć w Internecie. Internet jako teren badań i źródło wiedzy etnograficznej* przedstawiona została wieloaspektowa analiza zjawiska „wirtualnego cmentarza”. Patrząc na badaną rzeczywistość z antropologicznego punktu widzenia, autorka dostrzegła wśród zorientowanych na postęp i nowoczesność Internautów, którzy zmierzyć się musieli ze śmiercią bliskich osób, okrucy dawnych wierzeń i magicznego myślenia odległego od naukowych osiągnięć współczesnej cywilizacji.

Drugi dzień konferencji rozpoczęła trzecia sesja będąca kontynuacją poprzedniej. Obrady poprowadził profesor Sławoj Szynkiewicz z Instytutu Etnologii i Archeologii PAN.

Profesor Jolanta Mindak-Zawadzka z Uniwersytetu Warszawskiego wygłosiła referat *Fora internetowe jako przestrzeń dyskusji kosowskich Goran nad ich wyborami w sferze samoidentyfikacji narodowej*. Badania prowadzone w Internecie stanowiły uzupełnienie pracy prowadzonej w terenie. Analiza treści obserwowanego forum pozwoliła dostrzec wyraźną tendencję do przenoszenia rzeczywistych zjawisk w sferę wirtualną. Potwierdza to stosowanie tych samych znaczeń nakładanych na etnonimy, jak też brak obecności kobiet w przedstawionej w referacie goranskiej dyskusji.

Dr Damian Kasprzyk z Zakładu Etnologii Polski i Europy IEiAK UŁ w wystąpieniu *Regionalizm w Internecie (wybrane zagadnienia)* dokonał przeglądu bogatych i różnorodnych zasobów Internetu, powstałych dzięki aktywności regionalistycznie zorientowanych działaczy. Referent zalecał ostrożność w trak-

towaniu Internetu jako wyłącznego źródła wiedzy o regionalizmie, podkreślając, że stanowią niewielki fragment szerszej rzeczywistości i są jedną z licznych odsłon wielopłaszczyznowego zjawiska.

W referacie *Sieciowe gender-switching a społeczności internetowe* mgr Piotr Siuda z Wyższej Szkoły Gospodarki w Bydgoszczy przedstawił problem ukrytej tożsamości użytkowników forum internetowego i jej wpływ na obraz społeczności internetowych i relacje interpersonalne w takiej społeczności.

Mgr Anna Poźniak, doktorantka z Uniwersytetu Jagiellońskiego, w wystąpieniu pt. *Za klasztornym murem... Internetowy wizerunek wspólnot zakonnych*, zapoznała słuchaczy z wynikami analizy zawartości stron internetowych żeńskich zgromadzeń. Tego rodzaju serwisy – podkreślała referentka – umożliwiają nawet najbardziej hermetycznym wspólnotom prowadzenie dyskursu zewnętrznego, a jednocześnie sprzyjają kreacji pożądanego wizerunku zgromadzenia. Prowadzone badania pozwoliły odkryć środki, za pośrednictwem których upowszechnia się wśród potencjalnych kandydatek do zakonu przekonanie o wyjątkowości konkretnej wspólnoty oraz podejmuje próby „oswojenia” życia toczącego się za zakonnym murem.

Kolejną prelegentką była doktorantka IEiAK UŁ mgr Anna Deredas, która w referacie *CZATeria jako przykład wspólnoty internautów* zaprezentowała kreację wirtualnej rzeczywistości będącej odzwierciedleniem rzeczywistości realnej, dokonaną przez użytkowników portalu interia.pl. Ważnym elementem prezentacji była kategoria współuczestnictwa zastosowana w badaniu internetowej społeczności, referentka bowiem występowała w podwójnej roli – badaczki oraz aktywnej, zaangażowanej w życie społeczności uczestniczki.

Na zakończenie sesji dr Paweł Schmidt z Zakładu Etnologii Polski i Europy IEiAK UŁ zapoznał słuchaczy z badaniami społeczności lokalnej za pośrednictwem Internetu. W referacie *www.laliki.masternet.pl – nowy wymiar społeczności lokalnej* referent przedstawił wyniki analiz, z których wynika, że realna rzeczywistość lokalna została przeniesiona w świat wirtualny. Istotne dla prelegenta było tu także wzajemne oddziaływanie na siebie obu rzeczywistości.

Sesję piątą – *Założenia teoretyczne i metodologiczne badań Internetu i w Internecie*, pomyślaną jako dyskusja spajająca dorobek całej konferencji, poprowadził i moderował profesor Andrzej P. Wejland z Zakładu Teorii i Badań Kultury Współczesnej IEiAK UŁ. Głównymi problemami inicjującymi dyskusję były założenia deskryptywne i normatywne dotyczące istoty rzeczywistości realnej i wirtualnej. Istotne jest bowiem, czy rozpatrujemy relacje między nimi przez pryzmat założenia o istnieniu dwóch odrębnych światów czy dwóch stanów tej samej rzeczywistości, gdzie rzeczywistość realna mogłaby być punktem odniesienia dominującym nad rzeczywistością wirtualną. Z tego wynikałaby metodyka i metodologia badań Internetu i w Internecie.

Na zakończenie konferencji p. Michał Pawłowski wraz z organizatorami poprowadził prezentację oprogramowania do badań jakościowych w Internecie

i zapoznał uczestników z możliwościami i sposobem wykorzystania dla potrzeb badań etnograficznych pakietu nVivo.

Spotkanie zostało uznane za owocne i inspirujące. Wnioski płynące z referatów, jak i refleksje wypracowane na drodze dyskusji pokazują, że etnograficzne badania nad Internetem nie tylko wzbogacają repertuar analiz naukowych, ale również mogą znaleźć praktyczne zastosowanie w dziedzinach takich jak: badania rynku, marketing, badania nastrojów społecznych etc. Zaprezentowane w trakcie konferencji wystąpienia zostaną opublikowane w tomie pokonferencyjnym. Wielość proponowanych perspektyw, różnorodność podejmowanych tematów i wątków dyskusji wskazuje na potrzebę kontynuowania tego rodzaju obrad w przyszłości.

*Ewa Jagiello
Paweł Schmidt
Uniwersytet Łódzki*

Między biedą a dostatkiem, między teorią a praktyką. Ogólnopolska Konferencja Skansenowska: *Wieś uboga czy mlekiem i miodem płynąca? Prawda w przedstawieniach skansenowskich, Kolbuszowa-Świlcza, 8-10 października 2009 r.*

Muzealnicy skansenowscy stanowią zwartą i zintegrowaną grupę pracowników kultury. Można się o tym przekonać uczestnicząc w ogólnopolskich konferencjach skansenowskich. W 2009 roku spotkanie tego typu zorganizowało Muzeum Kultury Ludowej w Kolbuszowej (MKL) przy współudziale Stowarzyszenia Muzeów na Wolnym Powietrzu w Polsce. Miejsce i czas konferencji nie były przypadkowe. MKL obchodziło bowiem podwójny jubileusz: 50-lecia istnienia oraz 30-lecia funkcjonowania Parku Etnograficznego, stanowiącego integralną część kolbuszowskiego Muzeum.

Tytuł konferencji brzmiał: *Wieś uboga czy mlekiem i miodem płynąca? Prawda w przedstawieniach skansenowskich*. Miejsce obrad stanowiła sala konferencyjna hotelu „Nowy Dwór” w Świlczy nieopodal Rzeszowa. Ogółem wygłoszono 24 referaty w 6 sesjach. Nie sposób w tym miejscu, nawet pobieżnie, streścić wszystkich wystąpień. Ograniczmy się zatem do omówienia kilku wybranych referatów. Wybór ten nie został podyktowany subiektywną oceną merytorycznej wartości tekstów lecz chęcią ukazania różnorodności podejmowanych zagadnień.

Prof. dr hab. Jan Święch (Uniwersytet Jagielloński) przygotował referat zatytułowany *Kreowanie rzeczywistości kulturowej w muzeach na wolnym powietrzu w Polsce. Teoria i praktyka*. Wskazał na cechy charakterystyczne muzeal-